

Újvidék felé

Nem tudom, mi teszi, hogy egyes múltbéli élmények jól emlékezetünkbe vésődnek, míg másokból csak körvonalak maradnak, vagy még azok sem, de bárminemű legyen is annak az erőnek a természete, mely befolyásolja a választást, nem mondhatom, hogy maradéktalanul megfelel az esemény fontosságának, de a pusztá tény, hogy valamire emlékszünk, még semmit sem mond az elsődleges benyomás mélységéről. Ha így lenne, akkor az emlékezetünk nem lenne más, mint hegek gyűjteménye, kivéve azt a néhány bibliográfiai adatot, melyet mint az élet örömeit jegyezzük. Ebben az esetben nehezen magyarázhatnám meg, hogy miért nem feledtem el azt az esetet, amikor egyszer régen Kiš, Mirko Kovač és én, egy párás nyári vasárnap Újvidékre utaztunk egy kávéra, még ha ez a történet parányinak is tűnik sokéves barátságunk viharos bonyodalmaihoz képest, kissé csattanó nélküli, ahogy Miroslav Karaulac mondaná. Ezt onnan tudom, hogy bármikor megkíséréltem valakinek elmesélni, a beszélgetőtárs a végén mindig feltette azt a gyermeteg kérdést, hogy: „és azután”, valamilyen hirtelen fordulatra számítva. Előrebocsátom, hogy ilyennel nem rendelkezik. Meglehet, hogy pont a történésnek az a lehalkított lüktetése, kiélezett dísztelensége indokolja leginkább, hogy egy hirtelen jött újvidéki út ennyi év után is olyan, mintha tegnap történt volna.

A hetvenes évek közepén, valamikor június végén, egy lomha vasárnap délután, Kiš, Mirko Kovač és én az akkori, Takovo utcai bérelt lakásban üldögéltünk. Forró nap volt, egyike azoknak, melyben a város petyhüdtté válik és kihal, mint valami elhagyatott erődtámasz, az átforrósodott útburkolat pedig nyirkos moharéteg módjára süppedezik a csak elvélve közlekedő járművek kerekei alatt. Benéztek hozzám, mivel ebéden voltak Mirko egyik barátnőjénél, aki a közelben lakott.

Irodai kiszolgálást (Kiš így nevezte a kávé) ittunk, és hideg ásványvizet, volt valami vörösbort is, de egyik sem hozott felfrissülést. Fárasztónak találtuk a ragadós délutáni hőséget, a szeánszunk elhúzódott, rendszeres, lármás összefüggéseinkkel ellentétben színtelen, szürke volt. Elmenni valahova erőnk nem volt. Beszélgetésünk is amolyan langyos lassúsággal csordogált. Mirko és én igyekeztünk ráhangolódni egyikére azoknak a szokásos szeánszoknak, melyeket irodalmi és más hírek heves szemlézése jellemzett, de most sehogy sem tudtunk úgy igazán belelendülni. Én kulturális közéletünk megfontolt döntőbíróinak hétvégi interjút parodizáltam, Kovač viszont Brane Petrović előző esti ellenállhatatlan kávéházi jelenéseiből adott elő néhányat, elég szellemesen, de szokásunkkal ellentétben beszélgetésünk szála el-elvékonyodott és egyre csak szakadozott, mint az ügyetlen varrónő kezében a cérna.

Vida Ognjenović a Hídban:

2005/5.

Vida Ognjenović:

Útirajz vagy regény

Gojko Božović:

Regényes utazás

az útleírásba

Mihajlo Pantić:

A két sík

Vickó Árpád:

Az út metaforája

Tulajdonképpen Kiš állandóan megszakított bennünket közbeszólásaival. Furcsa hangulatban volt, egyszerre bősz és melankolikus. Beszélgetés közben hirtelen fel-felkelt, hol azért, hogy becsukja az ablakot, mert kívülről, valaki teraszáról rostonsültek szaga és füst szivárgott be, hol azért, hogy ugyanolyan indulatosan kinyissa a hőség miatt. Miközben ott téblábolt a szobában, valamilyen magyar dalt dúdolt, átnézte az újságot, lapozgatta a könyveket, Diane Wakoski amerikai költőnő felől kérdezősködött, kinek pár versét éppen akkor fordítottam a *Književna reč* számára, ezért volt a könyve nyitva az asztalomon, a lap a félkész strófával pedig a gépben. A rádió erőteljesen el

lett hallgattatva, mihelyt megérkeztek, mivel valami betelefonálás szórakoztató nyavalygás kezdődött, televízióm akkoriban még nem volt, a délután viszont lustán, a nehéz párában fuldokolva araszolt.

Mirkót kihívtam a konyhába, hogy kinyisson egy palack hús ásványvizet, vagyis azért, hogy megkérdezzem tőle, mi történik, homályos választ adott, kertetelt, hogy nem is tudja pontosan, biztos csak a forróság miatt ideges egy kicsit, végül kinyögte, hogy azt hiszi, Danilo egy aktuális szerelmi félreértés miatt ilyen komor. Semmi különleges, fűzte hozzá, átmeneti állapot. De azt nem engedte meg, hogy tréfát űzzek a témából. Ezzel most ne szórakozz, szakított félbe komolyan, ez alkalommal nem kell tüzelni, amit furcsának találtam, mert különben ilyen esetben ezt mindig könyörtelenül megtettük, általában Danilo teljes mértékű együttműködésével, de azért engedelmeskedtem.

Mikor visszatértünk a szobába, azon értük, hogy egy cigarettát oltott el, miközben a füstöt kifújta az ablakon. Ugyanazt a magyar dalt dúdolta tovább, amit az előbb, csöndesen leültünk, nehogy megszakítsuk. Csöndben maradtunk, és hallgattuk.

Tudod-e, mit énekelek, kérdezte tőlem hirtelen, és lassított, érthetően kimondva, majdnem szavanként, hogy könnyebben felismerjem: „Álmokat kergető vasárnap délelőtt, / bánatom hintaja, nélkülöd visszajött” (sokkal később tanultam meg a dal szövegét). Nem tudom, mondtam, azt hiszem, még nem hallottam, vagy legalábbis most nem jut eszembe. Hallgasd csak, ez biztos ismerős lesz, erősködött, és megismételte még párszor, először a szavakat, majd a dallamot: „Szomorú vasárnap száz fehér virággal, / vártalak kedvesem templomi imával”, majd a refrén: „Szomorú vasárnap...”

Valami fehér virágról és vasárnapról szól, mondtam, mivel egyes szavakat megértettem, többek között azt, hogy fehér, *belo*, azt, hogy virággal, *cvetovi* és hogy vasárnap, *nedelja*, de tényleg nem ismertem ezt a dalt. Megpróbálta emlékezetébe idézni a második strófát, sorról sorra cifrázva a szép dallamot, de hiába igyekeztem felismerni.

Seres Rezső, mondta tanítósan, azt várva, hogy ez a név mindent érthetővé tesz, és végre eszembe jut a lecke. Most már csak tudod, kiről beszélek. Nem tudtam. Ez az ő híres slágere, a *Szomorú vasárnap*, most már tudod? Nem tudtam. Nem hiszem el, hogy nem tudod, ki az a Seres Rezső, és hogy nem ismered ezt a sanzont. Sosem hallottam, mondtam én. Mirko is így nyilatkozott.

Emberek, a sanzon lángelméje, nagy csillaga volt ez a Seres Rezső, kezdte élenken magyarázni, miközben rágyújtott. Egy kis pesti kávéházban, a *Kis Pipában* zenélt, főként saját műveit játszotta. Azt mondják, mint szentélybe járt ebbe a lebuja egész Európa mondén világa, még a perzsa sah is, híres zenészek állva hallgatták, mert nem volt ülőhely. Pedig autodidakta volt, egy napot sem járt iskolába. Azt mesélik, hogy füttyörészve komponált, a konyhasztalra rajzolta a billentyűket, ujjával átjárta őket, és füttyült. Megvadította Európát ezzel a slágerével. Tulajdonképpen a harmincas évek közepe táján az egész világ megőrült a pesti melankóliáért és a *Szomorú vasárnap*ért. Egy időben betiltották öngyilkosságra való ösztönzés vádjával, mert az öngyilkosok e dal szövegét írták búcsúlevelükbe. És képzeljétek el, hogy a kávéházakban titokban adták elő, csak gazdag és befolyásos kalandorok kérésére. Azt mondják, hogy a háború alatt a német tisztek jelszavakkal és különleges mimikával rendelték meg.

Emberek, el tudjátok képzelni azt a perverzítást, egyből teljesen felvidult, és égnek lendült a karja, rendelsz egy dalt, de hogy súgva énekeljék, és az egész zenekarnak pianissimo kell játszania, a primás alig hallhatóan színezi a dallamot, és ha bejön az őrárat, a megegyezés szerint készen állnak azonnal valami vidámra zendíteni. Ekkor énekelve bemutatta ezt a hirtelen fordulatot a szomorú dalból egy ropogós csárdásba. Mirko és én tapsoltunk.

Furcsa, hogy ezzel a dallal Seres Rezső a második világháború előtt tulajdonképpen önkéntelenül bejelentette a katasztrófát, az európai liberalizmus

öngyilkosságát, folytatta, miközben az öngyújtóját kattogtatta, hogy rágyújt-hasson, pedig a szegény kis kávéházi mulattató csak a saját szerelmi bánatát akarta kifejezni. Mindössze másfél méter magas volt, szegény, érzékeny, zseniális őrült. Rendkívül népszerű volt. Azt hiszem, hogy a Dunderskiak, például, őt alkalmazták a híres ötnapos tivornyáikhoz. Ezért esik nehezemre elhinni, hogy nem hallottál róla.

Én nem éltem a Vajdaságban a Dunderskiak idejében, te bezzeg már akkor a síkságon garázdálkodtál, te vagány, plüss állatokkal integetve, utaltam tréfából egy gyermekkori fényképére, az én generációm viszont, pionírken-dővel a nyakában énekelte: „sremački smo mladi partizani, s puškom u ruci mi bijemo boj...”

Vége elnevette magát, és nevetve énekelt és fordította nekünk tovább: „Azóta szomorú mindig a vasárnap, / könny csak az italom, kenyerem a bánat”. „Otada zauvek tužne su sve moje nedelje, / suze su jedino mi piće, a tuga hleb je moj.” Mit gondolsz, él még Seres Rezső, kérdeztem, hívjuk fel Vujicsics Sztojánt, ő tudni fogja, mivel a testvére, Tihamér is zenész. Ne, ne, azt hiszem, hogy Seres Rezső megölte magát, emlékezett vissza Kiš, öngyilkos lett, méghozzá nemrégén. Sikerült neki, mint zsidónak, túlélnie a háborút, annyit tudok, Pesten a rajongói és barátai bújtatták, de azt hiszem, hogy a kommunisták mint burzsoá érzelgősséget takarították el. Azt hiszem, hogy a magyar írók közül mondta valaki, hogy később, a te „újjáépítési” dalaid idejében, kétségbeesésében, hogy többé nem léphet fel, kiugrott pesti lakásának ablakán. Különben jól keresett a háború előtt, de mivel tapodtat sem mert moccanni Pestről és a *Kis Pipa* nevezetű kicsinyke kávéházából, éhen halt, mert később külföldről egy fityinget sem lehetett bevenni Magyarországra.

Így történt, hogy szomorú vasárnapja közül az egyikén kivetette magát az ablakon, tette hozzá, azután szürcsölt egy kicsit a borból, panaszkodva, hogy majdnem felforrt, de hogy ízetlenség lenne Seres Rezsőről beszélni valami olyan banális ital mellett, mint az ásványvíz.

És mi most mért ne mennénk el Újvidékre, mondtam hirtelen, magam se tudom, mért. Egyszerűen nagyon megörültem, hogy Danilónak végre jobb hangulata van, ezért az jutott eszembe, hogy milyen jó lenne kiszabadulni a ház fülledtségéből, és utazni egy kicsit Mirko kényelmes autójával. Mit szólnok, milyen ötletem van, hát nem nagyszerű, igyekeztem valahogy felrázni őket. Pođosmo li, pođosmo – idéztem a népdalt, elindulánk.

Annak ellenére, hogy már előzőleg is gyakran terveztük, hogy egyszer elmegyünk Újvidékre, fel voltam rá készülve, hogy az ajánlatom kinevetik, mint szintisza tettvágyat, mely csöppet sem illik az ilyen dekadens forrásághoz. Ezért őszintén meglepődtem, hogy mindjárt mindketten és majdnem egy időben ugrottak talpra. Még tiltakoztak is, mikor egy kis időt kértem, hogy átöltözzek és elkészüljek. Hála az ő állandó sürgetésüknek, ez villám-

gyorsan meg is volt, így tíz perccel később már a főpostánál lévő kereszteződés felé kocsikáztunk.

Itt azután, a szemafornál állva, elnézegettük, ahogy egy belgrádi kirándulás ziháló diákjai áthaladnak az úton, és a Pionír park felé igyekeznek, termoszvízzel fröcskölve egymást, míg sokuknak, valószínűleg a közeli Pelivan cukrászdában vásárolt fagyaltal csurgott végig az állán, a kezén, le az izzadt trikókra és ingekre.

Látjátok azt a gólyalábat, aki majdnem kopaszra van nyírva, azt, aki sántít, nézzétek, mutogatta nekünk Mirko, hogy húzza a lábát és lemaradozik a csoportjától, no, az ott, az vagyok én. A cipőm véres hólyagot dörgölt a jobb sarkamon, azért megyek úgy. Pontosan tudom, hogyan fog a továbbiakban ez lejátszódni. Mihelyt a parkhoz ér, azonnal le fog ülni a fűre, mert a fájdalomtól nem bírja ki az első padig. Abban a pillanatban leveti a cipőjét, amint leereszkedik a földre, a zoknit, amely beleragadt a sebbe, csak lassan vetheti le, mert nagyon fáj neki. Egy barátja majd leönti a megkékült lábát vízzel, és ő ekkor majd megpróbálja elfedni a kivérzett víz hólyagot egy darab papírral, az új *Zabavnik* kiszakított lapjával, melyet aznap reggel vett, ezért nincs most fagyaltja.

A kisfiú tényleg úgy lépdelt, mintha törné a cipő, és le is ült, mihelyt birtokába vehette a park fűvét, én minderről figyelmesen közvetítettem, kintartóan visszatekingetve a hátsó ablakon. Hogy mi történt tovább, azt már nem láthattam, mert tovasiklottunk a Miloš kenéz utcán.

Míg az újbelgrádi autópályán haladtunk a zimonyi elágazás felé, azt vitattuk, hogy Újvidéken melyik kávéházban fogunk megszállni, összeszámoltuk azokat a barátokat, akiket találkára hívhatnánk, és megvitattuk, hogy melyik útvonalon fogunk eljutni odáig. Megegyeztünk, hogy az lesz a legjobb, ha kiülünk valamelyik kerthelyiségbe, ekkor Kovač azt ajánlotta, hogy egy pétervárad-i éttermet válasszunk a folyóra és a város látképére eső kilátás miatt, én pedig a híres *Piros csizmáért* szálltam síkra, mert aznap még nem ebédeltem. Végül abban egyeztünk meg, hogy a megfelelően a helyszínen választjuk majd ki.

Le kellett azonban mondanom azon ötletemről, hogy a régi úton, a szerémségi kis falvakon keresztül utazzunk, és azon tervemről, hogy útközben megmutassam nekik Karlócát, mivel Mirko úgy vélte, hogy az az út keskeny, és ezért lassú hajtásra kényszerülne. Rákanyarodott ezért az újra, és hamarosan, útitársai meglegedettségére, tövig nyomta a gázt. Száguldozva kerültünk ki más autókat, mintha azok helyben álltak volna, én pedig a nyitott ablakon keresztül integettem az ámuló vezetőknek, akik azt hitték, hogy valamilyen hibára figyelmeztetem őket, és rikoltoztam nekik: parkoljatok le, lassú teknősök, parkoljatok le, nem látjátok, hogy itt jön a rettenetes hármas egy igazi vezetővel az élén?

Mirko tényleg élvonalbeli sofőr, egy azok közül, akik úgy vezetnek, hogy függetlenül a sebességtől az ember úgy érzi magát, mintha egy kényelmes fotelba süppedve ülne, és csak a szeme száguldana egyre messzebb és messzebb a látóhatár felé.

Útközben, emlékszem, a síksági táj jótékony hatásáról beszélgettünk, mely lágyan és nyugtatóan várja be a tekintetet, a zöld szín különböző árnyalatairól, melyek puhán folynak át egymásba, Kovač pedig egy magányos fára csodálkozott rá, messze kinn a mezőn. Valami okból én azt állítottam, hogy az biztos egy almafa, Kiš pedig, hogy nem, hanem mandulafa, és rázendített: „raslo mi je baaadem drvo, tanko viiisookooo”¹, bár ez a leírás csak a dal kedvéért volt arra a görbe, lombos fára alkalmazható, mely felsejlett a távolban. Kovač kitartóan azon tűnődött, hogy mért nem ültetnek belőle többet, parcellánként bár egyet, akkor a kapások és az aratók hűvösben ebédelhetnének, vagy leülhetnének a fűre, hogy békében gyógyítsák a kezükön a hólyagokat, piszkálódtam, „s lepoom devojkoom”², cifrázta Kiš. Ekkor Konjović, a festő jutott eszébe, az út menti piros pipacsok sokaságára mutatott a fűben, szerinte piros virágokkal frissen nyomtatott zöld selyem, hullámozóan hosszú métereire hasonlított az egész, melyet szétterítettek a földön, hogy megsikkadjon. Én azt mondtam, hogy nekem azok a pipacsok a fűben úgy néznek ki, mint Piroskák valami nagy gyülekezete, akiknek valaki azt magyarázza, hogy ne az erdőn keresztül menjenek, amikor elindulnak ajándékaikkal a nagymamához, hanem maradjanak a mezőn, mert így soha nem fognak találkozni a farkassal. Kovač azt állította, hogy egy ilyen pásztázott területen Piroška még egy nyúl elől sem tudna elmenekülni, az még akkor is elnyelhetné, ha egy Maserati gyorsaságával pörkölne, óránkénti kétszáz hússzal.

Ezután Csehovot emlegettük és a *Három nővért*, Kovač úgy vélte, hogy ez a dráma maga a tökély, míg Kiš ugyanezt állította a *Sirállyal* kapcsolatban. Én azt meséltem, hogy valaki (akkoriban valószínűleg még azt is tudtam, hogy ki) azt mondta, hogy a *Sirály* olyan darab, amely egy olyan embercsoportról szól, melyben körbe-körbe mindenki téves személybe szerelmes, és pont ezt nem képes belátni, de nekem akkor, a kocsiban, míg Újvidék felé száguldtunk, inkább úgy tűnt, hogy ez a *Három nővérre* inkább érvényes, mivel az ő álmaik, meggyőződéseik, ötleteik és törekvéseik úgyszintén egytől egyig mind téves emberek, téves helyen, téves időben és a téves kapcsolatokban való melléfogásai.

Beszélgettünk a Dunáról, a hatalmas folyóról, amelynek egymagában sikerül Európát összekötnie, ahogy Kovač mondta. Tulajdonképpen most nem is az a fontos, mivel kapcsolatban próbáltuk egymást túloldítani, míg a nyi-

¹ „nőtt nekem egy mandulaaafám, vékony, maaagaaas”

² „széép lááánnyal”

tott ablakokon keresztül a meleg szél arcunkat korbácsolta, ami szokatlanul jólesett, hanem érdekes volt, hogy hirtelen mindhárman milyen jó hangulatba kerültünk, majdnem úgy ujjongtunk, mint a gyerekek. Így érkeztünk meg Újvidékre.

A várost, a mi izgatottságunkkal ellentétben, mély délutáni álomban, ebéd és hideg sör utáni állapotban találtuk. Egy-egy katonán és fiatal páron, gyermekkel a középben, valószínűleg útban egy kórházi vagy házi látogatóba, járókelő épphogy csak volt az utcán. Alkalmas helyet kutatva köröztünk, ahol megihatnánk valami hideget. Abban az időben nem volt olyan nagy választék vendéglőkben és kávéházakban, mint ma, és azok, amelyekről tudtunk is, csak estefelé nyitottak ki, vagy vasárnap egyáltalán nem dolgoztak, amit teljesen kihagytunk számításunkból, amikor megindultunk Újvidékre. Nem voltunk túlzottan szerencsések, egy igazán jó kávézó felderítését illetően. Egyesek, mint a cukrászda a központban, túl szakszervezetesen néztek ki, még kevésbé vonzottak bennünket az olyanok, melyek inkább állomási gyorsítkezdékre hasonlítottak, a híres *Piros csizma* estig csukva volt, a *Vojvodina* Szálló kertje úgyszintén, a *Putnik* kávézójában pedig esküvői ünnepséget tartottak. Szórakozóhelyekről lévén szó most is, mint általában ebben a témakörben, Mirko győzött – egyenesen Pétervárad felé vettük az irányt.

Útközben, közel a hídhöz, egy autóbusz-megállóban Kiš szólt Mirkónak, hogy lassítson, mert meg akar nekünk mutatni egy nyugtalankodó fiúcskát, akinek egy sötétkék nyári ruhás fiatal, barna hajú nő erősen fogta a kezét. A sovány kisfiú, akinek majdnem hegyes térde és vörös, göndör haja volt, izgett-mozgott, húzta és rángatta a nő kezét, miközben plasztikpisztolyával körbe-körbe célozgatott, és azt kiabálta, hogy: bum-bum-bum.

Az ott én vagyok, mondta Kiš, édesanyám sétálni vitt, haragszom, mert szorítja a kezem, és nem enged játszadozni, attól fél, hogyha elengedi a kezem, akkor egyenesen egy autó alá rohanok. Indulás előtt még otthon megtöltöttem a pisztolyom vízzel, de ő kiöntötte, hogy ne vizezzem össze magam, és ne spricceljem a járókelőket, mint valami nevetlen kölyök. Ezért kapálódzom most a testem szabad részével, és mérgesen indítok sortüzet minden irányba, csak úgy, üres pisztollyal, és azt játszom, hogy én vagyok Zorro, a rettenthetetlen bosszúálló.

Egy része annak az étteremnek a várban, amelybe betértünk, teljesen üres volt. Előzőleg a teraszról szemléltük a folyót, és megálmodtuk a várost, az asztalnál pedig, míg vártuk a megrendelt italt, azt találgattuk, mi történik lent a házakban, a besötétített ablakok mögött. Kiš azt állította, hogy az újvidékiek már felkeltek, és most egykedvűen szürcsölik a kávé és a hűtött fehérbort, kedvetlenkednek, mert ébren kell tölteniük az estét, Kovač szerint viszont álmosan azon tűnődnek, hogy mit kéne vacsorázni. A vendégek közül egy utánunk érkező fiatalabb pár már másodszor cserélt helyet, talán egy olyan szöveget keresve, ahonnan látszik a folyó, úgy tűnik, hiába. A vár egykori

építője mellőzte ezt az aspektust, nem sejtve, hogy az épület egy szép napon ily drasztikusan zsánert vált majd.

A barátok közül senkit sem hívtunk fel, mert megállapítottuk, hogy akiket legszívesebben látnánk, azoknak nincs telefonjuk, vagy nem tudjuk a számukat. Azt hiszem, hogy ők ketten a kávé mellé valami tömény italt is ittak, én pedig egy szelet hideg rostonsülttel birkózva kíséreltem meg végre ebédelni. Valahogy ez nem megy neked, mondta Kiš. Nem rossz, mondtam békésen, csak egy kicsit merev. Vića, neked csak az legyen fontos, hogy természetes anyagból van, bátorított az epéskedő Kovač, borzasztó lenne, ha műanyagból lenne szó, még ennél is nehezebben menne.

Akkor valahonnan, talán egy másik teremből, megjelent Ž. B., és közeledett, hogy majd üdvözlő bennünket. Ti is a szimpóziumon vagytok, kérdezte tőlünk. Igen, felelte az illetékeskedő Mirko, nem, kondult meg röviden Kiš, miféle szimpózium, érdeklődtem én, azt a rostonsült természetes anyagot rágva. Tehát nem erre jöttetek, nevette el magát Ž. B. Hogy gondolod azt, hogy nem erre jöttünk, mondta Kovač komolyan, hát próbálj meg jobb szimpóziumot találni hármunknál, ha tudsz.

Később megmagyarázta nekünk, hogy az újságban olvasta, hogy Ž. B. épphogy csak visszatért Londonból, ahol négy évet töltött nagykövetségként. Azért hitette, hogy valaki minket is meghívna valamilyen szimpóziumra, nevetett Kiš, nagyszerűen válaszoltál neki, Kovač, teljesen összezavartad a diplomatát.

Visszafelé is az új úton mentünk. Mirko először a hídon keresztül visszavitt bennünket Újvidékre, majd kanyargott valami szűk utcákban, gyárkerítések és töltések mellett, végig a rövidebb úton ment a kereszteződésig és az autópályáig, amiért Kiš mindjárt kiénekelte neki egy poémát. Mirelja, te nagy emberi csoda – dicsérte. Látod te ezt, fordult hozzám, tudja, hova vezet akár a legkisebb utca és sikátor is az ország minden városában, és hogy melyik az egyirányú, melyik nem. Semmi gond, jegyeztem meg féltékenyen, csak a közlekedési jeleket kell követni. Miféle jelek, neki nem kellene olyan banális segédeszközök, mit magyarázol, fedett meg Kiš. Ő egyáltalán nem szerintük igazodik, még mielőtt meglátná őket, már tudja. Emellett, amiért leginkább irigy vagyok rá, nem fél a kutyáktól, nem, komolyan mondom, Mirelja kész csoda.

Az úton én újra integetéssel alátámasztva küldözgettem a parkolóba azokat a vezetőket, akiket megelőztünk, míg Kovač nyomta a gázt. Arról beszélgettünk, hogy milyen jól éreztük magunkat, annak ellenére, hogy semmi sem úgy alakult, ahogy elképzeltük, a szórakozás legszebb része pedig pont az utazás volt. Nem, nem, ez egy teljesen sikeres szimpózium volt, állapította meg Kovač, ez kétségbevonhatatlan.

Belgrádban mindannyian újra hozzám tértünk be, ők mindenfelé telefonáltak, majd szétszéledtünk. Kiš Marija Čudinához ment, ahol már egy

nagyobb társaság várta, Kovač pedig egy ismert filmrendezővel találkozott, akivel egy új forgatókönyvön dolgozott, amely egy emberről szól, aki elmegy a tengerre, és ottlétének első napján, mihelyt belegázol a vízbe, megszúrja egy süni, és ez megváltoztatja az életét. Ezen sokat nevettünk. Én otthon maradtam, hogy megpróbáljam befejezni Diane Wakoski *Spanyol királyának* fordítását. Így fejeződött be az első és egyetlen közös utunk Újvidékre. Kiš visszaemlékezésének okát a melankolikus slágerre pár nappal később tudtam meg Mirkótól. Említésre sem méltó.

Ui. Még egyszer a tények mágikus körözéséről.

Majd húsz évvel ezelőtt, nagy pártfogással, a belgrádi Szerb Nemzeti Színház kisszínpadának repertoárjára felvették egy magyar író, Müller Péter *Szomorú vasárnap* című darabját Gabrijela Bratić fordításában és Božidar Đurović rendezésében. Időközben sokat olvastam a *Kis Pipa* kávéházi autodidakta zongoristáról, Vujicsics Sztoján pedig elvezetett megnézni, hogy annak idején hol is volt az. Akkor tudtam meg, hogy a dal szövegét Jávor László írta, és tudott egy régebbi változatot, melynek maga Seres Rezső volt a szerzője. Mindkettőt nagyon szépen énekelte. Mesélte, hogy az öreg zenész gyermekmód tudott örülni annak, hogy a háború után a tiltott zeneszerzők listájára került Liszt és Bartók mellé. Sokat vergődött munka nélkül, éhezett, időről időre titokban játszott házaknál, barátok segítettek, például Sztoján testvére, Tihamér, majd egyszerűen véget vetett szenvedéseinek. A *Szomorú vasárnap* számos változatát hallottam már, de úgy tűnik, hogy az, amelyiket Billie Holiday énekelte, állna legközelebb a *Kis Pipa* mollra hangolt lángelméjéhez.

Müller darabját, Seres Rezsőről írt életrajzi drámáját úgy olvastam, mint Danilo valami mágikus üzenetét. Akkor tanultam meg a *Szomorú vasárnap* szövegét fejből és magyarul, egy barátom emlékezetére, aki felfedett nekem egy festői darabkát a mély pannon *spleen*-ből. Kiš akkor már nem élt, Kovač pedig nem volt Belgrádban, és én sem néztem a darab bemutatóját, mert pár héttel előtte otthagytam a Szerb Nemzeti Színházat. A rendező, Đurović, aki a színészekkel egyetemben épphogy kiharcolta, hogy a darabot ne vegyék le a repertoárról, egyszer majdnem lopva vezetett be, hogy megnézzem az előadást. Nem is sejtette, mért lépek a terembe olyan izgatottan. Úgy éreztem magam, mintha valaki titokban, halkán, a fülembe súgva énekelné a *Szomorú vasárnapot* készen arra, hogy ha bejön az őrzár, azonnal egy élénk csárdásba csapjon át.

Pár évvel ezelőtt összerendeztem, míg a *Schindler listáját* néztem. Azt hiszem, hogy Kiš lenne azon kevesek egyike a moziteremben, aki felismerné a dalból való rövid zenei idézetet az egyik jelenetben. Nekem az a pillanat, azon az estén, valami módon a vele való találkozást is jelentette.